

Μακεδνοί- Δωριείς- Μακεδόνες

**Άρθρο του Φιλολόγου-Ιστορικού
κου Γαβριήλ Συντομόρου.
Πρόταση για φιλίστορες**

Μακεδνοί- Δωριείς- Μακεδόνες.

Γαβριήλ Ν. Συντομόρου

Ο Ησίοδος, στο έργο του *Hoίαι ή Κατάλογος Γυναικών*, του 700 π.Χ., περιγράφοντας το γενεαλογικό δένδρο των ελληνικών φύλων, αναφέρεται και στη Θυία, κόρη του μυθικού γενάρχη των Ελλήνων, Δευκαλίωνα. Γι' αυτήν σημειώνει ο Ησίοδος πως από τη σχέση της με τον Δία απέκτησε δύο παιδιά, τον Μακεδόνα και τον Μάγνητα, τους γεννήτορες δηλαδή των Μακεδόνων και των Μαγνητών. Ο Ησίοδος χαρακτηρίζει τον Μακεδόνα *ιπιοχάρμη*, μιας και στον τελευταίο, όπως και στον αδελφό του, προκαλούσε ευχαρίστηση η ενασχόλησή τους με τα άλογα κατοικώντας οι ίδιοι γύρω στα Πιέρια και στον Όλυμπο (Hoίαι, απ.7). Σύμφωνα, ομοίως, με τον Ηρόδοτο (Α,56), στα χρόνια του Δευκαλίωνα, το Ελληνικό φύλο ήταν εγκαταστημένο στην Φθιώτιδα, ενώ επί εποχής Δώρου, γιου του Έλληνα και εγγονού του Δευκαλίωνα, διέμενε το ως άνω φύλο νότια της Όσσας και του Ολύμπου, στην Ιστιαιώτιδα. Οι Κάδμιοι, ακολούθως, το υποχρέωσαν να εγκαταλείψει την ως άνω περιοχή, οπότε αυτό, κατά τον ως άνω Αλικαρνασσέα ιστοριογράφο, βρέθηκε στην Πίνδο και ονομάστηκε *Μακεδόν*¹. Αλλά και από εκεί, οι Μακεδνοί μετατοπίστηκαν στη Δρυοπίδα, απ' όπου διαπεραιώθηκαν στην Πελοπόννησο, με αποτέλεσμα, παρατηρεί ο Ηρόδοτος, οι Μακεδνοί να ονομασθούν *Δωριείς*.

Εν προκειμένω, δηλαδή, ο Ηρόδοτος αναφέρεται στη λεγόμενη Κάθοδο των Δωριέων ή των Ηρακλειδών, η οποία αιτιολογείται ως εξής: όταν ο Ηρακλής ολοκλήρωσε επιτυχώς τους δώδεκα άθλους που του ανέθεσε ο Ευρυσθέας, ο τελευταίος τον διέταξε να φύγει μακριά από το βασίλειό του, ενώ και μετά το θάνατο του ήρωα, ο Ευρυσθέας, καταδίωξε και τα παιδιά του Ηρακλή. Έτσι δικαίως μετέπειτα επιδίωκαν οι απόγονοι του ήρωα, Ηρακλείδες, να επιστρέψουν στη γη των προγόνων τους, Πελοπόννησο. Επομένως εγείρεται κάποια ένσταση σχετικά με τη φύση της υπό συζήτηση καθόδου, η οποία καθιερώθηκε να αποδίδεται σε Δωριείς. Μια δε τέτοια ένσταση είναι όντως νόμιμα αιτιολογημένη, δεδομένου ότι οι κατερχόμενοι νοτιότερα, με σκοπό την διαπεραιώσή τους στην Πελοπόννησο, ήσαν, στην ουσία, Μακεδνοί, δηλαδή Μακεδόνες, μετονομασθέντες σε Δωριείς, μόνο μετά την άφιξή τους στη Δωρίδα και την παραμονή τους σ' αυτήν. Και τούτο, καθώς το εθνικό όνομα «*Δωριεύς*», παραγόμενο από τοπωνύμιο με ρίζα *Δωρί-*, και χαρακτηρίζοντας τον κάτοικο της Δωρίδας, φαίνεται να προέκυψε ως χαρακτηριστικό των Μακεδόνων αποκλειστικά και μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή κατά την εκεί, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, μεταστάθμισή τους. Οι Μακεδνοί, με άλλα λόγια, μετονομάστηκαν σε Δωριείς, μόνο μετά την άφιξή τους στη Δωρίδα. Οι Δωριείς, συνεπώς, είχαν παλαιότερους προγόνους τους Μακεδνούς, μεταναστεύσαντας, μάλιστα, στη Δωρίδα από την πόλη-και όχι από τη οροσειρά- Πίνδο. Δωρίδα, αφετέρου, αποκαλούνταν η περιοχή του κατώτερου τμήματος του ποταμού Πίνδου όπου προηγουμένως κατοικούσαν οι Δρύοπες, γι' αυτό και το αρχικό της όνομα ήταν Δρυοπίδα (Ηροδ. Η',31 και Στράβων,434). Το ότι, επιπλέον, από τον 7^ο ήδη αιώνα πιστευόταν πως η Δωρίδα είχε αποτελέσει προσωρινό τόπο διαβίωσης των Δωριέων συνάγεται και από τους παρακάτω στίχους του Τυρταίου αναφερόμενους στη Σπάρτη (απόσπ.2,στρ.362): «*Ζεύς Ἡρακλείδαις τήνδε δέδωκε πόλιν' οἷσιν ἄμα προλιπόντες Ἐρινέον ἠνεμόεντα, / εὐρείαν Πέλοπος νῆσον ἀφικόμεθα*», δηλαδή: «ο Δίας χάρισε αυτήν την πόλη [τη Σπάρτη] στους Ηρακλείδες που μ' αυτούς αφήσαμε πίσω μας το ανεμοδαρμένο Ερινεό [της Δωρίδας] και ήρθαμε στο μεγάλο νησί του Πέλοπα».

Όμως και το αρχαιότατο χαμένο έπος, *Αἰγυμῖος*, μιλάει για Δωριείς που είχαν κινδυνέψει από επιθέσεις Λαπιθών, πως ο βασιλιάς των εν λόγω Δωριέων Αιγυμῖος, ζήτησε, για το λόγο αυτό, τη βοήθεια του Ηρακλή, και ότι ο τελευταίος απώθησε τους Λαπίθες. Αναφέρεται επίσης πως ο Αιγυμῖος υιοθέτησε και το μεγαλύτερο γιο του Ηρακλή Ὕλλο, ως ανταπόδοση της παραπάνω ευεργεσίας που δέχθηκε ο βασιλιάς από τον Ηρακλή και, επομένως, έτσι όλοι οι υπήκοοι του Αιγυμῖου, θεωρούμενοι πλέον Ηρακλείδες, επιδίωκαν, τώρα, την κάθοδό τους στην Πελοπόννησο. Στην

¹ Η λέξη *Μακεδνός*, όπως και η απ' αυτήν προελθούσα λέξη *Μακεδών*, αρχικά ήταν επίθετο και σήμαινε τον μακριό ή τον υψηλό, βλέπε και το Ομηρικό «...*μακεδνής αἰγείροιο*» στο η,106 της Οδύσσειας (όπου το εν λόγω επίθετο χαρακτηρίζει μια λεύκα ως ευθυτενή). Το πρώτο συνθετικό του *Μακεδνός* είναι η δωρική ρίζα «*μακ-*» η δηλούσα, ακριβώς, κάτι το μακρύ και λεπτό. Το δε δεύτερο συνθετικό της (-*δν*), σύμφωνα με ορισμένες απόψεις, είναι η μηδενισμένη βαθμίδα του επιθέματος -*δων* που ίσως αποτελεί μακεδονική απόδοση του ουσιαστικού *χθών* (=γη).

Όσον αφορά την *Πίνδο*, πρόκειται για πόλη και όχι για τη γνωστή οροσειρά. Η πόλη Πίνδος ανήκε στη Δωρική Τετράπολη, της οποίας οι άλλες τρεις πόλεις ήσαν ο *Ερινεός* (που πιθανώς βρισκόταν κοντά στο σημερινό Καστέλι Δωρίδας), το *Βοίον* (ευρισκόμενο ίσως στην περιοχή του χωριού Μαριολάτα Γραβιάς) και το (κείμενο, ενδεχομένως στις βόρειες πλαγιές του Καλλιδρόμου κοντά στο Παλαιοχώρι Φθιώτιδας) *Κυτίνιον* (Στράβων, 427). Η Πίνδος ήταν κτισμένη δίπλα σε ομώνυμό της ποτάμι στα νοτιοανατολικά της Οίτης. Αναφορά στην Πίνδο κάνει και ο Πίνδαρος (Πυθ.Α,65: «... *ἔσχον δ' Ἀμύκλας ὄλβιοι, Πινδόθεν ὄρνύμενοι...*»).

πραγματικότητα, ωστόσο, όταν ο Ηρακλής απάλλαξε από τον κίνδυνο των Λαπιθών το λαό του Αιγιμίου, οι υπήκοοι του συγκεκριμένου βασιλιά δεν είχαν μεταλλαχθεί ακόμη σε Δωριείς, παρά συνέχισαν να αποκαλούνται Μακεδνοί και να κατοικούν στην Ιστιαιώτιδα.

Όσον αφορά τη χρονολογία της καθόδου των Δωριέων- Ηρακλειδών-Μακεδνών ή Μακεδόνων στην Πελοπόννησο, το γεγονός πρέπει να έλαβε χώρα το 1148 ή το 1104 π.Χ., ενώ και τα αρχαιολογικά τεκμήρια κάνουν λόγο για το 1125 ή το 1120. Βέβαια, δέκα χρόνια πριν την ελληνική εκστρατεία εναντίον της Τροίας (πριν δηλαδή το 1218 π.Χ), ο Υλλος, επικεφαλής των Ηρακλειδών, είχε αποπειραθεί μια κάθοδο του στη γη του πατέρα του. Η προσπάθειά του όμως απέτυχε, γιατί ο εκπρόσωπος των αμυνόμενων Πελοποννησίων και βασιλιάς της Τεγέας Έχεμος σκότωσε (μεταξύ Μεγάρων και Κορίνθου) σε μονομαχία τον Υλλο. Καθώς, παράλληλα, και χρησμός δοθείς στους “εισβολείς” τους απαγόρευε να επιδοθούν σε νέο εγχείρημα προτού παρέλθει εκατονταετία, η επόμενη απόπειρα των Δωριέων Ηρακλειδών για μετάβασή τους στις απέναντι της Στερεάς Ελλάδας ακτές αποτολμήθηκε ύστερα από περίπου εκατό χρόνια. Και ναι μεν, στην περίπτωση αυτή, πρόκειται για τη μετάβαση εκείνη των παραπάνω στην οποία αναφέρεται και ο Ηρόδοτος, αλλά και αντί, τώρα, οι πρώην Μακεδνοί- και ήδη Ηρακλείδες Δωριείς- να πραγματοποιήσουν το εγχείρημά τους διά του Ισθμού της Κορίνθου (όπου είχαν αποτύχει οι πρόγονοί τους), έκαναν κάτι διαφορετικό: αναχώρησαν με πλεούμενα από τη Ναύπακτο και αποβιβάστηκαν απέναντι, εκεί περίπου όπου σήμερα βρίσκεται το Ρίο². Τέλος, επικεφαλής των Δωριέων που ξεχύθηκαν, τη φορά αυτή, στην Πελοπόννησο τέθηκαν οι εξής Ηρακλείδες- δισέγγονοι του Υλλου- γιοι του Αριστόμαχου και τέταρτοι απόγονοι του Δία: ο Τήμενος, ο Αριστόδημος και ο Κρεσφόντης. Όταν λοιπόν εγκαταστάθηκαν οι τρεις αυτοί στη γενέτειρα-κοιτίδα τους, καταλύοντας όλα σχεδόν τα μυκηναϊκά βασίλεια, τότε ο Τήμενος και ο Κρεσφόντης, μοίρασαν μεταξύ τους την Πελοπόννησο, με αποτέλεσμα ο πρώτος, κατά τον ύστερο ΙΒ΄ αιώνα, να πάρει το Άργος.

Και την εν συνεχεία όμως ιστορία της Μακεδονίας, μας τη δίνει επίσης ο Ηρόδοτος (στο Η,137), σημειώνοντας ότι «*τ'ἀρχαῖον*», δηλαδή γύρω στα 650 π.Χ.³, κατέφυγαν από το Άργος στους Ιλλυριούς οι Τημενίδες αδελφοί Γανάνης, Αέροπος και Περδίκκας. Επρόκειτο για απογόνους του προαναφερθέντος Τημένου, οι οποίοι κατά τον Ηρόδοτο, μεταβαίνοντας, μετά το Άργος, στους Ιλλυριούς και από εκεί στη Μακεδονία, εγκαταστάθηκαν στην πόλη της τελευταίας, Λεβαία⁴. Ούτε, ωστόσο, ο Ηρόδοτος ούτε ο Θουκυδίδης (στο Β΄,99) αναφέρουν ότι οι εν λόγω Τημενίδες προέρχονταν, ειδικά, από το πελοποννησιακό Άργος. Εύλογο όμως είναι πως, αν τόσο ο Ηρόδοτος όσο και ο Θουκυδίδης εννοούσαν κάποιο άλλο Άργος, και όχι το εν Πελοποννήσω, θα αισθάνονταν ασφαλώς την υποχρέωση να το προσδιορίσουν με τρόπο συγκεκριμένο.

Πάντως, στη Λεβαία εργάζονταν οι τρεις Τημενίδες ως μισθωτοί του τοπικού βασιλιά, όπου όμως, κατά το ψήσιμο του άρτου του βασιλικού προσωπικού, είχε παρατηρηθεί να διογκώνεται πάντα το ψωμί του Περδίκκα και - χωρίς ξένη επέμβαση- να γίνεται διπλάσιο σε μέγεθος απ' τα άλλα ! Όταν, έτσι, πληροφορήθηκε το γεγονός ο βασιλιάς, υπονιασμένος πως επρόκειτο για θεϊκό σημάδι σχετικό με ανέλιξη του Περδίκκα σε επίπεδο ηγεμόνα, και έπειτα από παρότρυνση των συμβούλων του (*παρέδρους* τούς αποκαλεί ο Ηρόδοτος), διέταξε τα τρία αδέρφια να εγκαταλείψουν τη χώρα του. Εκείνα, εντούτοις απάντησαν ότι θα έφευγαν, αν προηγουμένως έπαιρναν τους μισθούς τους. Οπότε, ο βασιλιάς, έτσι καθώς το ηλιακό φως εισχωρούσε, τη στιγμή εκείνη, μέσω της καμινάδας του ανακτόρου, στο εσωτερικό τού οικήματος, έδειξε το αποτυπωμένο κυκλικά στο δάπεδο εν λόγω φως και απείλησε πως εκείνη τη-μη υλικής υπόστασης- αμοιβή θα τους έδιδε μόνο. Αλλά και ο Περδίκκας δε δίστασε να χαράξει με μαχαίρι το πάτωμα του ανακτόρου γύρω από το ηλιακό φως και, λέγοντας ότι δέχονταν, οι τρεις τους, όσα τους “πρόσφερε” ο βασιλιάς, πήρε, σαν να επρόκειτο για νερό, και έβαλε τρεις φορές το φως στον κόρφο του. Κατά τα άλλα, οι Τημενίδες εκείνοι, μετά την αναχώρησή τους από τη Λεβαία-και διαφεύγοντας την καταδίωξη του βασιλιά της- εγκαταστάθηκαν κάτω από το βουνό Βέρμιο. Όταν δε, κατόπιν, κυριάρχησαν στην περιοχή, έχοντας αυτήν ως ορμητήριο, κατέκτησαν και την υπόλοιπη Μακεδονία (Ηροδ.Η,138). Ο Περδίκκας, λοιπόν, γνωστός στην ιστορία ως Περδίκκας ο Α΄, αναδείχθηκε γενάρχης της βασιλικής μακεδονικής δυναστείας των *Τημενιδών*, στην οποία ανήκαν ο

² Λέγεται ότι και το τοπωνυμικό *Ναύπακτος* προέρχεται ετυμολογικά από τη σύνθεση των ουσιαστικών *ναυς* και *πήγνυμι*, επειδή ακριβώς στο σημείο εκείνο ναυπήγησαν οι Δωριείς τα σκάφη τους προκειμένου να πραγματοποιήσουν το στόχο τους.

³ Βλ. Ηροδ. Θ΄ 45 και Θουκ.Β΄,99.

⁴ Το 1984, ο Φ.Μ.Πέτσας ανακοίνωσε στο 8^ο Επιγραφικό Συνέδριο (Πρακτικά 305) την ανακάλυψη μιας επιγραφής στην οποία γινόταν λόγος για μια Αλεβ[έ:]α, έναν οικισμό της Ελίμειας, στη δυτική Πιερία. Αν, επομένως, η Ηροδότεια Λεβαία και η Αλεβέα της συγκεκριμένης επιγραφής ταυτίζονται, τότε η αναφερόμενη από τον Ηρόδοτο πόλη τοποθετείται στη δυτική Πιερία. Αλλά και, κατόπιν, δια του τρόπου αυτού, ότι η αρχική κοιτίδα των Μακεδόνων πρέπει να βρισκόταν στην γύρω από τα Πιέρια και τον Όλυμπο περιοχή (N.G.L. Hammond, *Το Μακεδονικό κράτος*, σ.29) Δεν πρέπει εξάλλου να θεωρηθεί περιέργη και η προγενέστερη διέλευση των Τημενιδών από τη χώρα των Ιλλυριών, αφού την εποχή αυτή η εν λόγω χώρα δεν περιοριζόταν στη παράκτια έκταση της Αδριατικής. Και αυτό, γιατί σύμφωνα με τον N.G.L. Hammond (*Ιστορία της Μακεδονίας*», τ. Α, σελ.473), από το 800 μέχρι το 650 π.Χ οι Ιλλυριοί είχαν επεκταθεί σ' όλη τη δυτική Μακεδονία μέχρι την Βεργίνα.

Φίλιππος ο Β΄ και ο γιος του Αλέξανδρος ο Μέγας⁵. Αλλά και από το αποτυπωθέν εκείνο σχήμα του ηλιακού φωτός στο δάπεδο του παραπάνω ανακτόρου, εμπνεύστηκαν οι Μακεδόνες το έμβλημα του βασιλικού τους οίκου. Το δε συγκεκριμένο έμβλημα δεν είναι άλλο από το δεκαεξάκτινο ηλιακό αστέρι που ανακάλυψε ο καθηγητής Μ. Ανδρόνικος, το 1977, επάνω στη χρυσή λάρνακα με τα οστά του Φιλίππου του Β΄ κατά την ανασκαφή της μεγάλης τούμπας της Βεργίνας.

Οι κατακτήσεις, αφετέρου, του ίδιου του Περδίκκα και των αμέσως απογόνων του ταξινομούνται σε τρία εξελικτικά στάδια: το **πρώτο** αφορά την ίδια την ίδρυση του βασιλείου των Μακεδόνων με γεωγραφική αφετηρία τη λοφώδη χώρα της βόρειας Πιερίας. Σε ένα **δεύτερο στάδιο**, έλαβε χώρα η κατάκτηση των Αιγών⁶ και της εδαφικής ζώνης από την Ελίμεια και την περιοχή ανατολικά και κάτω από το Βέρμιο μέχρι την κοιλάδα του Άνω Αλιάκμονα, το Άργος Ορεστικό και την οροσειρά της Πίνδου. Και σε ένα **τρίτο στάδιο**, οι Μακεδόνες επεκτάθηκαν προς τη νότια Πιερία, απ' όπου έδιωξαν τους Πίερες, οι οποίοι μετέβησαν στην περιοχή ανάμεσα στο Παγγαίο και στη θάλασσα. (βλέπε Ηροδ. Ζ',112). Κατέλαβαν επίσης οι Μακεδόνες τη Βοττιαία εκτοπίζοντας από εκεί τους Βοττιαίους, που μετατοπίστηκαν στη Βοττική της Χαλκιδικής (κοντά στην Όλυνθο). Έθεσαν επιπλέον υπό τον έλεγχό τους την Αλμωπία απωθώντας από εκεί τους Άλμωπες, οι οποίοι κατά τον Γ.Μπακαλάκη (*Περί Αλμώπων και Αλμωπίας θεάς*, ΠΑΑ 12,[1937]484-88), ίσως εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Στρυμόνα. Κατέκτησαν ακολούθως οι Μακεδόνες τη στενή λωρίδα της Παιονίας την κατερχόμενη από τα βόρεια μέχρι την Πέλλα και τη θάλασσα. Εξουσίασαν, κατά τον ίδιο τρόπο, τα εδάφη μεταξύ Αξιού και Στρυμόνα, δηλαδή τη Μυγδονία και τη Βισαλτία, εκτοπίζοντας από τη Μυγδονία τους Ήδωνες. Έγιναν, εν συνεχεία, κύριοι του Ανθεμούνα, της Κρηστωνίας (χωρίς να διώξουν απ' αυτήν τους κατοίκους της) και της Εορδαίας· και απομάκρυναν από την τελευταία τους Εορδούς, συγκεντρώνοντας γύρω από την πόλη Φύσκα ή Φύσκο, στην περιοχή του σημερινού Κιλκίς. Έτσι, όπως αναφέρει και ο Θουκυδίδης (στο Β,99), Μακεδονία ονομάστηκε πλέον όλη αυτή η εκτεταμένη επικράτεια η περιελθούσα, κατά τον παραπάνω τρόπο, υπό την εξουσία των Τημενιδών Μακεδόνων βασιλιάδων. Αλλά και διαπιστώνεται ότι: **α)** πολιτική των τελευταίων ήταν να εκδιώκουν τους πληθυσμούς των περιοχών τις οποίες καταλάμβαναν (Θουκ. Β,99), και **β)** αντίθετα με ό,τι έκαναν οι νότιοι ομοεθνείς τους, όταν οι Μακεδόνες προσέθεταν καινούριες χώρες στην επικράτειά τους, επεξέτειναν και σ' αυτές επίσης τη χρήση του όρου *Μακεδονίς γη*⁷.

Με βάση λοιπόν ένα τέτοιο πολιτικό πρόγραμμα των Μακεδόνων, όχι μόνο η επικράτειά τους μεγάλωνε συνεχώς. (Βλέπε Ν.Γ.Λ. Hannond, *Το Μακεδονικό κράτος*, σελ.83), αλλά και διά του τρόπου αυτού, για πρώτη φορά στην αρχαία ελληνική ιστορία καταργήθηκε, με την περίπτωση της Μακεδονίας, η παραδοσιακή αρχαιοελληνική αντίληψη για την πόλη – κράτος. Σε ό,τι, με άλλα λόγια, αφορά το μακεδονικό κράτος, παρατηρούμε να επεκτείνεται το τελευταίο πέρα από τα ασφυκτικά όρια μιας πόλης και να απλώνεται συγκροτώντας μια περισσότερο εκτεταμένη επικράτεια. Επομένως, η Μακεδονία αποτέλεσε το πρώτο κράτος της Ευρώπης που, με την επέκτασή του πολύ πιο έξω από τα τείχη ή τα όρια κάποιας πόλης, ασκούσε την εξουσία του όχι πια σε ένα άστυ αλλά σε έναν εδαφικό χώρο περιλαμβάνοντα πολλούς αστικούς οικισμούς. Υπό την έννοια, συνεπώς, αυτή, οι Μακεδόνες θεωρούσαν τους εαυτούς τους ως ανήκοντας στο λαό ενός κράτους και όχι, απλώς, στην κοινωνία μιας πόλης. (Botsford & Robinson, *Αρχαία Ελληνική Ιστορία*, σελ.342).

Επικεφαλής δε της Μακεδονικής αυτής επικράτειας ήσαν οι Μακεδόνες βασιλείς, για τους οποίους ο Αριστοτέλης υπογραμμίζει στα *Πολιτικά* του πως ήσαν αντιπροσωπευτικά παραδείγματα ηγετών που είχαν ιδρύσει κράτος και είχαν κατακτήσει-τα προς τούτο αναγκαία- εδάφη. Οι βασιλείς της Μακεδονίας επίσης, ως φορείς της εκτελεστικής εξουσίας, ασκούσαν μεν τον άμεσο έλεγχο στο κράτος τους, χωρίς όμως να κυβερνούν αυθαίρετα. Αντίθετα, διοικούσαν έχοντας γνώμονά τους τον νόμο, περιστοιχιζόμενοι από τους εταίρους τους, τους βασιλικούς δηλαδή συμβούλους, κατά το πρότυπο λειτουργίας των «*παρέδρων*» του βασιλιά της Λεβαΐας. Η γενικότερη τέλος εικόνα που έχουμε για τη Μακεδονία των τελευταίων χρόνων του Ε΄ αιώνα ανταποκρίνεται σε κράτος με κατοίκους αποτελούμενους και από γηγενές ελληνικό στοιχείο αλλά και από τους εγκαταστημένους εκεί νότιους ομοεθνείς τους. Η αφομοίωση, εξάλλου, των νότιων Ελλήνων από τον εντόπιο πληθυσμό υπήρξε σε τόσο βαθμό πλήρης και αδιαμφισβήτητη, ώστε να είναι πραγματοποιήσιμη η παρουσίαση, ενώπιον του ελληνικού – μακεδονικού κοινού, των τραγωδιών *Βάκχες* και *Αρχέλαος* του Ευριπίδη. Και ακόμη, το ανέβασμα των εν λόγω τραγωδιών στη Μακεδονία

⁵ Κατά μία παράδοση, ο γενάρχης των Μακεδόνων (και γιος του Δία) Μακεδών, απέκτησε, με μια ντόπια γυναίκα της περιοχής Ολύμπου- Πιερίων, ανάμεσα και στους άλλους γιους του, και τον Αργέα. Γι' αυτό και τα μέλη της μακεδονικής αυτής δυναστείας ονομάζονταν και *Αργεάδες*. Έτσι οι Μακεδόνες βασιλείς, και ως *Τημενίδες* και ως *Αργεάδες* κατάγονταν από τον Δία, ήσαν δηλαδή *διογενείς*. Με το θάνατο, πάντως, του Αλέξανδρου του Δ΄, γιου του μεγάλου Μακεδόνα στρατηλάτη, έσβησε ο βασιλικός οίκος των *Τημενιδών- Αργεαδών*. Το όνομα, επομένως, Αργεάδης δεν είναι- σύμφωνα με τα παραπάνω- τοπωνυμικό αλλά πατρωνυμικό. Δεν δηλώνει δηλαδή τον εκ του Άργους καταγόμενο (ο οποίος, κατά τα γνωστά, αποκαλείται Αργεΐος) αλλά δηλώνει τον έχοντα πατέρα του τον Αργέα (όπως οι γιοι του Ατρέα αποκαλούνται Ατρείδες ή ο γιος του Πηλέα ονομάζεται Πηλείδης).

⁶ Η πόλη Αιγές, από την εποχή του Περδίκκα του Α΄ μέχρι τα χρόνια του βασιλιά της Μακεδονίας Αρχέλαου (419-399 π.Χ.) υπήρξε η πρωτεύουσα των Τημενιδών και Αργεαδών βασιλείων της Μακεδονίας. Και ναι μεν κατόπιν ένας άλλος Μακεδόνας βασιλιάς, ο Αρχέλαος, μετέφερε την πρωτεύουσα της Μακεδονίας από τις Αιγές (Βεργίνα) στην Πέλλα, όμως η νεκρόπολη των Αιγών συνέχισε να είναι για 400 χρόνια ο μόνιμος τόπος ταφής όλων των Μακεδόνων βασιλιάδων, εξαιρέσει μόνο του Μ. Αλεξάνδρου και του Περσέα (βλ. Θανάση Γεωργιάδη, *Η Αρχαία Μακεδονία κατά τον Στράβωνα*, σ.46).

⁷ Για παράδειγμα, όταν γύρω στα 483 επεκτάθηκαν οι Μακεδόνες προς τα βόρεια, ονόμασαν και τη νέα αυτή περιοχή Μακεδονία, και ιδιαίτερα *Άνω Μακεδονία*, όρο που χρησιμοποιεί και ο Ηρόδοτος στο 137° εδάφιο του Η΄ βιβλίου του.

πιστοποιούσε ότι το ακροατήριο είχε αντίληψη των τότε εξελίξεων του ελληνικού δράματος και ήταν εξοικειωμένο μ' αυτές (Hammond και Griffith *Ιστορία της Μακεδονίας*, τ. Β, σελ.178).

Αλλά και η υπάρχουσα ενότητα ανάμεσα στον βορειοελληνικό-μακεδονικό στοιχείο και στους νότιους ομοεθνείς του είναι εμφανέστατη στην περίπτωση του βασιλιά της Μακεδονίας Αλέξανδρου του Α'. Συγκεκριμένα, όταν το 480 π.Χ., ο Ξέρξης εξεστράτευσε εναντίον της Ελλάδας-και προτού ο Λεωνίδας παραταχθεί στις Θερμοπύλες για να τον αντιμετωπίσει-δέκα χιλιάδες βαριά οπλισμένοι Έλληνες μαζί με θεσσαλικό ιππικό, μετέβησαν στα Τέμπε για να ανακόψουν την προς τα νότια κάθοδο του επιδρομέα. Τότε όμως, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (Ζ',173), εμφανίστηκαν στο στρατόπεδο των παραπάνω Ελλήνων, αγγελιοφόροι σταλμένοι από τον προαναφερθέντα Αλέξανδρο, για να τους συμβουλέψουν πως το συγκεκριμένο σημείο συγκέντρωσής τους δεν προσφερόταν για άμυνα. Ο ευρισκόμενος, εξάλλου, από το 498 π.Χ. στο θρόνο της Μακεδονίας, εν λόγω Αλέξανδρος δεν είχε αποδείξει μόνο κατά την ως άνω περίπτωση την πλήρη συνείδηση της ελληνικότητας του. Νεαρός ακόμη, το 513, σκότωσε τους τρεις πρέσβεις του Πέρση Μεγάβυζου αφιχθέντας στη Μακεδονία για να ζητήσουν «γη και ύδωρ». Στα 496 π.Χ., επιπλέον, ως γνήσιος Έλληνας, συμμετείχε και νίκησε, στους Ολυμπιακούς αγώνες (Ηροδ. Ε,22)· ενώ, τη νύχτα πριν τη μάχη των Πλαταιών, μετέβη στο εκεί ελληνικό στρατόπεδο και αποκάλυψε στους ομοεθνείς του τα περσικά σχέδια για την επόμενη μέρα. Μετά, ακολούθως, την ήττα των Περσών στις Πλαταιές, ο Αλέξανδρος με το στρατό του επέφερε συνεχή και σοβαρά πλήγματα στα υπολείμματα των περσικών τμημάτων, τα διασχίζοντα τη Μακεδονία με σκοπό την επιστροφή στη χώρα τους. Τέλος ο Αλέξανδρος ο Α', που πέθανε γύρω στα 454 π.Χ. όχι μόνο ονομάστηκε *Φιλέλλην*⁸, αλλά και χαρακτηρίζεται από τον Ηρόδοτο: «*Αλέξανδρος ό χρυσοῦς*» (Ζ'121). Αποκαλείται, επιπροσθέτως, από τον ως άνω ιστοριογράφο ανεξίκακος και έξυπνος (Ε', 19&Ε',21), καλός και πιστός σύμβουλος (Ηροδ. Ζ',173), αναγνωρίζεται ευεργέτης της Αθήνας (Ηροδ. Η',136 και 140) και νοιάζεται για την Ελλάδα και για την απελευθέρωσή της (Ηροδ. Θ,45).

Όσον αφορά τον άλλο μεγάλο Μακεδόνα, τον Φίλιππο τον Β', ο Δημοσθένης ο Αθηναίος έλεγε γι' αυτόν ότι ήταν στρατηγός, ταμίας, πολιτικός, και διπλωμάτης, τον αποκαλούσε όμως και «*βάρβαρο από την Πέλλα*», μολονότι ο Φίλιππος αυτοδιαφημιζόταν ως νικητής στους Ολυμπιακούς αγώνες του 356 π.Χ. και του 348 (Hammond. *Το Μακεδονικό κράτος*,σ101). Ο Ισοκράτης εγκωμιάζε τον Μακεδόνα εκείνο ως γαλαζοαίματο Έλληνα (Hammond. *Το Μακεδονικό κράτος*,σ.46), προσθέτοντας όμως ότι ένας πρόγονος του εν λόγω βασιλιά εγκατέλειψε μια πολιτισμένη πόλη-κράτος, (το πελοποννησιακό Άργος), για να κερδίσει ένα περιθωριακό βασίλειο. Ο Φίλιππος ο Β', πάντως, από άποψη στρατιωτικής οργάνωσης του κράτους του, υιοθέτησε τη σάρισα και χρησιμοποίησε πολιορκητικές μηχανές. Επινόησε τον σφηνοειδή σχηματισμό μάχης, αύξησε αριθμητικά το ιππικό των *εταίρων* και συγκρότησε τους *πεζέταιρους*. Οργάνωσε το σώμα των *υπασπιστών* και τη *Μακεδονική Φάλαγγα* εφαρμόζοντας όμως και την τακτική της θηβαϊκής *λοξής φάλαγγας*. Στα χρόνια επίσης του Φιλίππου, παρατηρήθηκε μια δυναμική διεξόδου του Ελληνισμού προς Βορρά κορυφωθείσα με την ίδρυση της Φιλιππούπολης (βλ. Χάρη Τσιρκινίδη, *Σύννεφα στη Μακεδονία*,σ.26). Αφού, συνεπώς έτσι, ο εν λόγω Μακεδόνας βασιλιάς επέκτεινε το κράτος του, τήρησε, εν συνεχεία, μια πολιτική με στόχο την πανελλήνιά του ηγεμονία, πράγμα διευκολυνθέν και από την υπάρχουσα στο νότιο ελλαδικό χώρο πολιτική αποτελεσματικότητα.

Και ναι μεν, ο επόμενος στόχος του Φιλίππου συνίστατο στο να στρέψει τον ενωμένο πλέον ελληνισμό εναντίον των Περσών, ήταν όμως ο Αλέξανδρος ο Γ' ή Μέγας, ο πραγματοποιήσας το αντιπερσικό πρόγραμμα του πατέρα του. Συγκεκριμένα, ο Αλέξανδρος, έχοντας ένα τέτοιο στόχο, κέρδισε τις πρώτες του νίκες στο Γρανικό την άνοιξη του 334, στην Ισσό, στα Γαυγάμηλα, στα Άρβυλα και αλλού, με αποτέλεσμα να αποσυνθέσει την περσική αυτοκρατορία και να δημιουργήσει τη γνωστή τεραστίων διαστάσεων δική του. Το 323, εντούτοις, αφού συμπλήρωσε ο Αλέξανδρος 13 χρόνια βασιλείας και όταν, προτού καν γίνει 33 χρονών, απροσδόκητα παρέδωσε το πνεύμα του, οι Μακεδόνες διευθέτησαν πρώτα τα διαδικασιακά της διαδοχής και έπειτα ασχολήθηκαν με τις λεπτομέρειες της κηδείας τού βασιλιά τους. Έτσι, το αποτέλεσμα ήταν η απέραντη αυτοκρατορία του Μεγάλου Μακεδόνα να διαιρεθεί σε βασίλεια με επικεφαλής στρατηγούς ή συγγενείς του, ενώ η δύναμη της ακτινοβολίας του επέτρεψε στους διαδόχους του-εν μέσω εμφυλίων, μεταξύ τους, πολέμων- να διατηρηθούν στην εξουσία επί δύο σχεδόν αιώνες. Όμως και υπό τις συνθήκες εκείνες, η δυναμική του Ελληνισμού, με επίκεντρό της τη Μακεδονία, δεν ανακόπηκε, παρά επεκτάθηκε και σ' όλη τη Θράκη μέχρι το Δούναβη. Και αυτό κυρίως συνέβη στα χρόνια του διαδόχου του Μ. Αλεξάνδρου, Λυσίμαχου, ο οποίος βρέθηκε στο πηδάλιο της Μακεδονίας από το 323-281 π.Χ. Τέλος, ένα χρόνο μετέπειτα Κέλτες, μετονομασθέντες αργότερα σε Γαλάτες, «*εισέβαλαν από Βορρά στη Μακεδονία[...] και αφού μέχρι το 277π.Χ. προκάλεσαν μεγάλη αναρχία στην περιοχή, εκδιώχθηκαν από το γιο του Δημητρίου του Πολιορκητού, τον ονομαζόμενο Αντίγονο Γονατά, ο οποίος και ανέκτησε οριστικά το θρόνο της Μακεδονίας*» (βλ. Χάρη Τσιρκινίδη, παραπάνω σ.24).

Ακολούθως, εμφανίστηκε στο ιστορικό προσκήνιο η Ρώμη, ο ύπατος της οποίας *Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος* νίκησε το 168 π.Χ., στην μάχη της Πύδνας το Μακεδόνα βασιλιά, Περσέα- γιο του Φιλίππου του Ε' - και έτσι το κράτος των Αλεξάνδρων Α' και Γ', των Φιλίππων Β' και Ε' και του Περσέα καταλύθηκε, προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος για τη ρωμαϊκή εξάπλωση στα Βαλκάνια και στην Ανατολή. Παρ' όλα αυτά, η Σύγκλητος, φοβούμενη (βλ. Χάρη Τσιρκινίδη, *Σύννεφα στη Μακεδονία*, σ.26) «*την εκ της τέφρας αναγέννηση των Ελλήνων της Μακεδονίας κι επιδιώκοντας την πολιτικοστρατιωτική εκμηδένιση της περιοχής*» διαίρεσε τη Μακεδονία στις *Μερίδες* της Πελαγονίας, της Πέλλας, της Θεσσαλονίκης και της Αμφίπολης. Το 148 π.Χ., εν τούτοις, η Μακεδονία μετασχηματίστηκε σε επαρχία, με έδρα τη Θεσσαλονίκη, ενώ οι Μακεδόνες, το 42 π.Χ., επί τω σκοπώ να αποτινάξουν

⁸ Ο Hammond (Hammond & Griffith «*Ιστορία της Μακεδονίας*», τ. Β, σελ. 736) παρατηρεί ότι όλες οι μαρτυρίες για τη καθιέρωση του επιθέτου αυτού είναι μεταγενέστερες και προσθέτει ότι τείνει να πιστέψει πως το επίθετο *Φιλέλλην* άρχισε να χρησιμοποιείται για να διακρίνεται ο εν λόγω Αλέξανδρος από το στρατηλάτη απόγονό του. Ήταν εξάλλου χαρακτηριστική συνήθεια των Ελληνιστικών χρόνων, σημειώνει ο Hammond, να προστίθεται ένα επίθετο σε ομόνυμους βασιλείς, ώστε αυτοί να διακρίνονται μεταξύ τους.

το ρωμαϊκό ζυγό, βοήθησαν τους δημοκρατικούς Βρούτο και Κάσιο. Στη μάχη όμως τη δοθείσα, τη χρονιά εκείνη, στους Φίλιππους, ηττήθηκαν οι δημοκρατικοί από τους επικεφαλής των στρατευμάτων της Ρώμης, Οκτάβιο και Αντώνιο. Επί εποχής, εν συνεχεία, Διοκλητιανού, η Μακεδονία υπήχθη στην υπαρχία του Ανατολικού Ιλλυρικού με πρωτεύουσα και πάλι τη Θεσσαλονίκη. Μετά δε το θάνατο του Μεγάλου Κωνσταντίνου, αποτέλεσε-παροδικά- τμήμα του Δυτικού Ρωμαϊκού κράτους.

Έτσι, αφενός, μόνο μετά το θάνατο του Μεγάλου Θεοδοσίου (το 395), υπάχθηκε στο Ανατολικό Ρωμαϊκό κράτος, αφετέρου δε, όταν (τον 8^ο αιώνα) η Βυζαντινή αυτοκρατορία καθιέρωσε το διοικητικό σύστημα των *θεμάτων*, κατατιμήθηκε η Μακεδονία σε τρία θέματα. Εν τω μεταξύ αυτή, κατά το δεύτερο μισό του 4^{ου} αιώνα υπέστη πιέσεις των Γότθων και επιδρομές των Ούνων, και το 581 Άβαροι και Σλάβοι έφθασαν μέχρι τη Θεσσαλονίκη. Από το 775 και μετά ταλαιπωρήθηκε η γενέτειρα των Αλεξάνδρων από τις επιδρομές Σλάβων και Βουλγάρων, και επί Λέοντα Στ' του Σοφού, υπέφερε από τους Άραβες πειρατές και από τις βυζαντινοβουλγαρικές συγκρούσεις. Το 862, τα αδέρφια Κύριλλος (Κωνσταντίνος) και Μεθόδιος από τη Θεσσαλονίκη δημιούργησαν ένα αλφάβητο ευπροσάρμοστο στη γλώσσα των Σλάβων και των Βουλγάρων και μετέβησαν στην Μοραβία για να τους μορφώσουν και να τους εκχριστιανίσουν. Τον 11^ο αιώνα, επέδραμαν εναντίον των μακεδονικών εδαφών οι Πετсенέγκοι, οι Κουμάνοι και οι Νορμανδοί της Σικελίας. Το 1190, η ήττα του Ισαάκιου Β' Άγγελου από τους Βουλγάρους, στην Βέροια προκάλεσε την καταλήστευση της περιοχής, και η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, το 1204, είχε οδυνηρές συνέπειες για τους Μακεδόνες. Το 1309, ο τόπος τους αποτέλεσε το στόχο επίθεσης των ιπποτών της Καταλανικής Εταιρίας, και το 1341, ο Σέρβος ηγεμόνας Στέφανος Δουσάν έθεσε υπό τον έλεγχό του την Έδεσσα και, αφού μετά τέσσερα χρόνια έγινε κύριος των Σερρών, στις 16 Απριλίου 1346 στέφθηκε στα Σκόπια *Τσάρος των Σέρβων και των Ελλήνων*. Το 1383, εντούτοις, ήσαν οι Τούρκοι που κατέλαβαν τις Σέρρες. Οι ίδιοι, το 1387, έγιναν κύριοι της Χριστούπολης και (για πρώτη φορά) και της Θεσσαλονίκης, η οποία, καταληφθείσα και πάλι, στις 29 Μαρτίου του 1430, από το σουλτάνο Μουράτ το Β', απελευθερώθηκε από τον Ελληνικό Στρατό στις 26 Οκτωβρίου του 1912.

Ο Μακεδονικός χώρος επιπλέον, στην περίοδο της τουρκοκρατίας, μετατράπηκε σε διάδρομο, όχι μόνο μεταναστευτικών μετακινήσεων αλλά και στρατιωτικών επιχειρήσεων. Και να μεν το κλίμα της Ελλάδας ήταν πάντα το ηπιότερο των Βαλκανίων, και το μακεδονικό έδαφος ήταν και είναι ευφορότατο, οι Τούρκοι όμως τιμαριούχοι προτιμούσαν να απασχολούν Άλβανούς, Σλάβους και Βούλγαρους εργάτες. Έτσι, δεδομένου ότι δεν υπήρχαν σύνορα, οι πληθυσμοί, αφενός, αναμείχθηκαν, αλλά και επειδή οι αγράμματοι Βούλγαροι και Σλάβοι εργάτες της υπαίθρου αδυνατούσαν να μάθουν την ελληνική γλώσσα, υποχρεώθηκαν οι Έλληνες Μακεδόνες να μάθουν τα σλαβοβουλγαρικά. Όμως συχνά και οι Έλληνες, από λόγους σκοπιμότητας, μιλούσαν σλάβικα, βλάχικα, αρβανίτικα, ακόμη και τούρκικα, για να αποφεύγουν διωγμούς και καταπιέσεις. Οπότε, με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο αιτιολογείται η εμφάνιση μειονοτήτων στη Μακεδονία αλλά και η ύπαρξη σ' αυτήν του φαινομένου των *Γκρεκομάνων* (= Ελληνομανών), των σλαβόφωνων μεν, δηλαδή, αλλά ελληνικότατης εθνικής συνείδησης Μακεδόνων. Στις δε ελληνικές μακεδονικές πόλεις, όπου η πληθυσμιακή ανάμειξη ήταν δυσκολότερη, οι κατακτητές μεθόδευαν οι ίδιοι τις εκεί μαζικές εγκαταστάσεις αλλοεθνών. Για παράδειγμα, στην Καβάλα και στη Θεσσαλονίκη μετοίκησαν Εβραίοι εξ Ουγγαρίας (Χ. Τσιρκινίδη, *Σύννεφα στη Μακεδονία*, σ.48), και Γιουρούκοι εγκαταστάθηκαν και πάλι στη Θεσσαλονίκη, όπου επί Βαγιαζήτ του Β', κατέφυγε και μεγάλος αριθμός Ισπανοεβραίων. Για τους λόγους αυτούς, συμπεριλαμβανομένων και των εξισλαμισμών, διαταράχθηκαν δραματικά, κατά την τουρκοκρατία, οι εν Μακεδονία πληθυσμιακές ισορροπίες, πράγμα που μετέβαλε καθοριστικά τη δημογραφική φυσιογνωμία της περιοχής.

Παράλληλα, μεταξύ του 1667 και του 1690, αναπτύχθηκε και στη Μακεδονία το φαινόμενο του κλεφταρματολισμού, εξέλιξη που, ιδιαίτερα, συνέβη στις περιοχές της Νάουσας και της Βέροιας, ενώ όπως υπογραμμίζει ο Νικόλαος Κασομούλης στα *Στρατιωτικά Ενθυμήματά* του, ο αρχαιότερος Μακεδόνας κλέφτης ήταν ο **Μεϊντάνης**, με δράση, μεταξύ των ετών 1660-1700, στις περιφέρειες Καστοριάς, Σερβίων, Ελασσόνας και Τρικάλων. Πολύ επίσης δοκιμάστηκε η Μακεδονία και εξ αιτίας των Ορλοφικών (1768-1774), γιατί επιβλήθηκαν τότε σ' αυτήν βαρύτεροι φόροι με σκοπό την αντιμετώπιση των τουρκικών πολεμικών δαπανών. Κατά δε την κήρυξη του Ρωσοτουρκικού πολέμου του 1806, ο κλεφταρματολός των Ολύμπου **Νικοτσάρας**, επιδιώκοντας τη συμμετοχή και των Μακεδόνων στον αγώνα εναντίον των Τούρκων, σκοτώθηκε στο Λιτόχωρο σε συμπλοκή με τους τελευταίους. Το Μάρτιο του 1821, τη δάδα της Ελευθερίας στο Άγιο Όρος θα την μεταφέρει ο **Εμμανουήλ Παπάς**, και θα ξεσηκωθεί στη συνέχεια, εναντίον των Τούρκων, η υπόλοιπη Χαλκιδική όπως και οι περιοχές Λαγκαδά και Θεσσαλονίκης. Οι επαναστατικές αυτές εστίες ενισχύθηκαν στη συνέχεια με 400 μαχητές του Ολύμπου, και ο απελευθερωτικός αναβρασμός εξαπλώθηκε στις ακτές της Πιερίας, στο Βέρμιο και στη Δυτική Μακεδονία. Και να μεν το Ζάλογγο επαναλήφθηκε τότε με το παράδειγμα όσων κοριτσιών της Νάουσας ρίχτηκαν στον εκεί καταρράκτη **Αραπίτσα**, αλλά η επανάσταση-αντίθετα με ό,τι συνέβη στη νότια Ελλάδα- δεν τελεσφόρησε ούτε στην εν λόγω πόλη ούτε και στη Μακεδονία γενικότερα.

Ακολούθησε ο Κριμαϊκός πόλεμος (1853-1856), οπότε κινήθηκε και πάλι επαναστατικά η Μακεδονία με χρονολογική αφετηρία την 17^η Μαρτίου του 1854. Κατά τον ίδιο δε τρόπο, εκμεταλλεύθηκαν οι Μακεδόνες και το Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1876- 1878, με τις επαναστατικές τους προπαρασκευές να σημειώνονται τώρα στο Λιτόχωρο, στη Χαλκιδική και στην ανατολική Μακεδονία, ενώ και ο επίσκοπος Κίτρους Νικόλαος κήρυξε επανάσταση στον Κολινδρό, στις 21 Φεβρουαρίου του 1878. Όσον αφορά τη Δυτική Μακεδονία, ο επαναστατικός αναβρασμός φούντωσε εκεί, όταν έγιναν γνωστοί οι όροι της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου. Και τούτο, επειδή η εν λόγω συνθήκη προέβλεπε τη δημιουργία ενός μεγάλου βουλγαρικού κράτους το οποίο θα περιελάμβανε ελληνικά εδάφη της Μακεδονίας και της Θράκης. «*Κατά την δημοσίευσιν της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου επήλθε καθολική αντίδρασις του Ελληνισμού*», υπογραμμίζει ο καθηγητής Κ. Βαβούσκος (περιοδικό *Τολμών*, τ.33,σ.25), και συνεχίζει: «*Ιδιαιτέρως εις την Μακεδονίαν έλαβον μέρος δύο επαναστάσεις, μία εις τον Όλυμπον, η οποία και εορτάζεται εις το Λιτόχωρον έκαστον έτος, και μία εις την Κοζάνην, η οποία εορτάζεται, επίσης, εις το Μπούρινον [...]*». Πάντως και όταν το Συνέδριο του Βερολίνου ανασκεύασε τις αποφάσεις της ως άνω Συνθήκης, ο λαβών μέρος στο Συνέδριο Βρετανός

υπουργός των εξωτερικών, μαρκήσιος του Salisbury, δήλωσε, στις 19 Ιουλίου του 1878, ότι «η Μακεδονία και η Θράκη είναι τόσο ελληνικές όσο και η Κρήτη» (*Documents diplomatiques français d' Orient. Congrès de Berlin 1878*, σ.85).

Αλλ' ενώ, έτσι, η παραπάνω συνθήκη δεν εφαρμόστηκε ποτέ, οργανωθέν, παρ' όλα αυτά, συνέδριο στη Σόφια, το 1895, αποφάσισε τη συγκρότηση μιας *Ανώτατης «Μακεδονικής» Επιτροπής* που θα δραστηριοποιούνταν έτσι, ώστε βαθμιαία να λάβει σάρκα και οστά η ενσωμάτωση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Εκτός, κατά συνέπεια, από το ταπεινωτικό κλίμα το οποίο βίωνε η χώρα μας, μετά την ήττα της το 1897, υποχρεωνόμασταν να αντιμετωπίσουμε και τις συγκεκριμένες, κατά της Μακεδονίας, βουλγαρικές βλέψεις. Τις εν λόγω, μάλιστα, βλέψεις εξυπηρετούσε και η εκ μέρους των Βουλγάρων κήρυξη-στις 20 Ιουλίου του 1903- στη Μακεδονία της [ψευτο]επανάστασης του Ίλιντεν (= ημέρα του Ηλία, επειδή κατά τη συγκεκριμένη ημερομηνία τιμάται ο προφήτης Ηλίας), της οποίας επανάστασης Έλληνες Μακεδόνες υπήρξαν κυρίως τα θύματα. Και αυτό, επειδή οι Έλληνες αποτελούσαν την πλειονότητα του μακεδονικού πληθυσμού. Πράγματι, τον Μάρτιο του 1905, ο Τούρκος διοικητής των μακεδονικών βιλαετιών, Χιλμή Πασάς, πραγματοποιώντας καταμέτρηση του πληθυσμού των περιφερειών Θεσσαλονίκης και Μοναστηρίου, διαπίστωσε ότι στο μεν πρώτο κατοικούσαν 395.333 Έλληνες και 207.547 Βούλγαροι, στο δε βιλαέτι του Μοναστηρίου, οι Έλληνες ήσαν 261.283, ενώ οι Βούλγαροι 178.412 (βλ. άρθρο του καθηγητή Κ. Βαβούσκου στο περιοδικό *Τολμών*, τ.27, σ.63, και μελέτη του ίδιου στο *Μακεδονικός Αγών-Θεσ/νίκη 1962-σ.1290*). Οι εν συνεχεία πάντως ελληνικές προσπάθειες επικεντρώθηκαν στη διεξαγωγή του Μακεδονικού Αγώνα, ο οποίος έληξε το 1908, όταν κηρύχθηκε η επανάσταση των Νεοτούρκων. Οι δε δύο Βαλκανικοί πόλεμοι του 1912-13 είχαν ως αποτέλεσμα να απελευθερωθεί από τον Ελληνικό Στρατό όλος ο εδαφικός χώρος βόρεια της Ελασσόνας, δυτικά του Νέστου και εντεύθεν των σημερινών βορείων συνόρων μας, συμπεριλαμβανομένης της (νότιας) Ηπείρου και των νησιών του βόρειου και ανατολικού Αιγαίου, πλην των Δωδεκανήσων.

Κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, ακολούθως, το Μακεδονικό Μέτωπο αποτέλεσε ένα από τα καθοριστικότερα θέατρα επιχειρήσεων. Έτσι, μολοντί η συμπαταχθείσα με τους Γερμανοαυστριακούς Βουλγαρία κατέλαβε την Ανατολική Μακεδονία, το καλοκαίρι του 1916, στις 29 Σεπτεμβρίου του 1918, η Σόφια, ηττηθείσα (συν τοις άλλοις και από τον Ελληνικό Στρατό), υπέγραψε στη Θεσσαλονίκη ανακωχή, γεγονός προδικάζων την, μετά δύο μήνες, τελική νίκη των Αγγλογάλλων και των συμμάχων τους. Σχετικά, ωστόσο, με το πώς αντιλαμβάνονταν, μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, οι νικητές Γάλλοι το Μακεδονικό πρόβλημα, χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω έγγραφο της Υπηρεσίας Πληροφοριών του γαλλικού Επιτελείου (βλ. Χάρη Τσιρκινίδη, *Σύννεφα στη Μακεδονία*, σ.228). Το έγγραφο φέρει ημερομηνία 5 Μαΐου 1919, και ανθολογούνται απ' αυτό τα ακόλουθα: «[...] για να σωθεί η Μακεδονία, ακόμη και με τρόπο να δυσανεχθεί η Βουλγαρία, οι Μακεδόνες[;] θέλουν την ανεξαρτησία της χώρας τους. Πιστεύουν ότι η Αμερική, η οποία επί χρόνια ανέπτυξε με μεγάλο ζήλο, μια προπαγάνδα ιεραποστολική στη Μακεδονία, ιδρύοντας σχολεία κ.λ.π., θα ήταν ο πιο εκτιμούμενος εντολοδόχος της χώρας. Η ανεξαρτησία θα γινόταν πάνω σε μια βάση ισότητας όλων των στοιχείων, σχηματίζοντας ένα είδος Ελβετίας, περισσότερο αναμειγμένης εθνολογικά [...]».

Αλλά και στο Συνέδριο των Παρισίων, το οποίο καθόρισε τη μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ευρωπαϊκή κατάσταση, η «Εκτελεστική Επιτροπή των Εταιρειών της Μακεδονικής Μετανάστευσης στη Βουλγαρία» (!) υπέβαλε υπόμνημα, στην 55^η σελίδα του οποίου διαβάσει κανείς (Τσιρκινίδης, παραπάνω, επόμενη σελίδα): «...Εξαιτίας της αδιαλλαγίας της Σερβίας και της Ελλάδας πάνω στο Μακεδονικό ζήτημα, η Βουλγαρία αναγκάστηκε να επέμβει στη γενική σύρραξη [του προμνημονευθέντος πολέμου], για την απελευθέρωση των όμιμων αδελφών της⁹ και για ν' αποκτήσει την ενότητα του βουλγαρικού λαού. Σ' αυτόν τον τρίτο πόλεμο για τη Μακεδονία [οι άλλοι δύο προηγούμενοι ήσαν ο Α' Βαλκανικός και ο Β'], περίπου 80 χιλιάδες Μακεδονο-βούλγαροι κατατάχθηκαν στο Βουλγαρικό στρατό¹⁰. Η επαναστατική οργάνωση, με τις ομάδες και τα αποσπάσματα των παρτιζάνων της [δηλαδή τους κομιτατζήδες], προσέφερε τη μεγαλύτερη υπηρεσία στη στρατιωτική διοίκηση», εξοντώνοντας, κοντολογίς, τον Ελληνισμό της Ανατολικής Μακεδονίας.

Ο Σέρβος Jovan Cvijic, εντούτοις, το 1918 αποφαινόταν (*La peninsulae balkanique*, σ. 156) ότι οι Έλληνες κατοικούσαν σε πυκνές μάζες, όχι μόνο στις κοιλάδες του Έβρου μέχρι την Αδριανούπολη αλλά και πέραν αυτής. Το αυτό συνέβαινε και στα βόρεια της Ροδόπης καθώς και στις επέκεινα του Δούναβη περιοχές. Τέλος, το ελληνικό στοιχείο αποτελούσε και τον κυρίαρχο πληθυσμό των παραλίων του Βοσπόρου. Σύμφωνα, ακολούθως, με το στρατηγό Γ. Κοσμά (*Ελληνικοί πόλεμοι*, σ.63), το 1918, «οι αι πόλεις και κωμοπόλεις [της Σερβίας] είχαν πολυαριθμούς Κοινότητας Ελληνικάς, οι δε Δήμαρχοι των ήσαν Έλληνες. Ούτω: Εις τα Σκόπια ο Δήμαρχος ήτο Έλληνας και ονομάζετο Πετρίδης. Εις Φερζόβικ και Πρίστιναν επίσης. Εις Νίσσαν εις Έλληνας ονόματι Δούκας. Εις Βελιγράδι, ως μας έλεγαν, εις Έλληνας ονόματι Βυζάντιος». Επιπλέον και οι Βλάχοι της μητρόπολης Πελαγονίας (περιοχής Μοναστηρίου) ήσαν, κατά πλειοψηφία, φανατικοί γκραικομάνοι (= Ελληνομανείς), ενώ στις μητροπόλεις Πρεσπών και Αχριδών, με έδρα το Κρούσοβο, τα πάντα-πλην μιας μικρής μερίδας Βουλγάρων στα βόρεια- ήσαν ελληνικά (Βαβούσκος, περιοδικό *Τολμών*, τ.27, σ.65).

Παρά ταύτα, ο Έλληνας Ν. Σαργολόγος, που συμμετείχε, το Δεκέμβριο του 1923, ως εκπρόσωπος του ΣΕΚΕ (=ΚΚΕ) στην Συνδιάσκεψη της Βαλκανικής Κομμουνιστικής Ομοσπονδίας, υπερψήφισε την απόφαση της Συνδιάσκεψης ότι οι «κατοικούντες στη Μακεδονία Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι και Αλβανοί είναι Μακεδόνες με καθαρή μακεδονική συνείδηση [...]» (Σαράντου Καργάκου, *Από το Μακεδονικό ζήτημα στην εμπλοκή των Σκοπίων*, σ. 152). Βέβαια, ο Σαργολόγος αποδείχθηκε τελικά πράκτορας, ωστόσο, οι εκπρόσωποι του ίδιου κόμματος ψήφισαν, στο 5^ο Συνέδριο της Γ' Κομμουνιστικής Διεθνούς, υπέρ της απόφασης του εν

⁹ Έτσι αιτιολόγησε τότε η Βουλγαρία την εισβολή της στην Ανατολική Μακεδονία, την άνοιξη του 1916 (κατάληψη από τους Βουλγάρους του ελληνικού οχυρού Ρούπελ) και το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς.

¹⁰ Τέτοιες «Μακεδονοβουλγαρικές» μονάδες εμφανίστηκαν μεν κατά τη διάρκεια του Α' παγκοσμίου πολέμου, στον τομέα της Δοϊράνης, αλλά, σχετικά με το αξιόμαχό τους, το βουλγαρικό επιτελείο δεν έτρεφε αυταπάτες.

λόγω συνεδρίου για ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία και για ενιαία και ανεξάρτητη Θράκη. Η έναντι του Μακεδονικού στάση αυτή του ΚΚΕ συνεχίστηκε μέχρι το 1935, οπότε άρχισε αυτό να υποστηρίζει την πολιτική της «εθνικής ανεξαρτησίας» και της «εθνικής ακεραιότητας» (Τσιρκινίδης, παραπάνω, σ.262).

Ακολουθεί, στις 6 Απριλίου 1941, η εισβολή του γερμανικού στρατού στην Ελλάδα. Οπότε, τα βουλγαρικά στρατεύματα, ακολουθώντας τους εισβολείς, και κατόπιν αδείας τους, κατέλαβαν ολόκληρη την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, εκτός από μια στενή εδαφική λωρίδα, τεθείσα υπό γερμανικό έλεγχο, στα δυτικά των ελληνοτουρκικών συνόρων. Όσον αφορά την εξέλιξη του Μακεδονικού ζητήματος, μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, το «ενδιαφέρον» για την Μακεδονία παύει να έχει τώρα Βουλγαρική προέλευση, δεδομένου ότι η διαχείρισή του μεταβιβάστηκε (από τη Σόφια) στη δικαιοδοσία του επικεφαλής της Γιουγκοσλαβίας Τίτο. Συγκεκριμένα, στις 8 Αυγούστου του 1944, πριν ακόμη αποχωρήσουν οι Γερμανοί από τη Γιουγκοσλαβία, αντιπρόσωποι των κομμουνιστικών κομμάτων της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας συναντήθηκαν στο μοναστήρι Prohor Pcinjski (Τσιρκινίδης, *Σύννεφα στη Μακεδονία*, σ.279) όπου αποφάσισαν να συσταθεί η *Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας*. Επρόκειτο όμως για ένα τεχνητά κατασκευασμένο κρατίδιο περιλαμβάνον, κατά βάση, την περιοχή *Βαρντάσκα*, σύμφωνα με την από το 1929 ισχύουσα διοικητική υποδιαίρεση της νότιας Σερβίας.

Αλλά και όταν τον Απρίλιο του 1945, ο Τίτο επέβαλε ομοσπονδιακό σύστημα διοίκησης στη Γιουγκοσλαβία, ορίστηκε, ως ένα από τα ομόσπονδα κρατίδια της, και η προαναφερθείσα *Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας*. Και τούτο, μολονότι οι κάτοικοι του, υπό τον ψευδεπίγραφο αυτό τίτλο, κρατιδίου (Σλάβοι, Σέρβοι, Αλβανοί, Τούρκοι, Βλάχοι ελληνικής συνείδησης, και Τσιγγάνοι) χαρακτηρίζονταν από έλλειψη κοινής εθνικής ταυτότητας-όπως την ήθελε ο Τίτο- καθώς και από φυλετική και γλωσσική πανσπερμία. Ο Τίτο, παρ' όλα αυτά, ανακάλυψε πως όχι μόνο η εθνότητα του κρατιδίου του ήταν η δήθεν «μακεδονική» αλλά και ότι «μακεδονική» ήταν η ομιλούμενη σ' αυτό γλώσσα. Επιπλέον, από γεωγραφική άποψη οι «Μακεδονίες» ήταν, κατά τον Τίτο και τους ομοίους του, τρεις: μία του Βαρδάρη (η προαναφερθείσα *Λαϊκή Δημοκρατία*), μία του Πυρην και μία του Αιγαίου, δηλαδή η ελληνική μολονότι, σύμφωνα με τα ιστορικά δεδομένα, ουδέποτε στο παρελθόν υπήρξε Μακεδονία που να μην ήταν ελληνική. Οπωσδήποτε, πάντως, αναφορικά με την Αιγαιακή- ελληνική Μακεδονία, στις 11 Οκτωβρίου 1945, ο Τίτο δήλωνε: «*Σήμερα υπάρχουν Μακεδόνες έξω από τη Μακεδονία [τη δική του]. Αυτοί είναι οι αδελφοί μας της Μακεδονίας του Αιγαίου. Εμείς πιστεύουμε ότι θα ενωθούν με μας στην Ομόσπονδη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία*».

Και στη συνέχεια, προφασισζόμενος διεθνιστικές αντιλήψεις ο τότε επικεφαλής της Γιουγκοσλαβίας, οραματίστηκε τη συνένωση της παραπάνω τριπλής Μακεδονίας σε μία ανεξάρτητη με σκοπό όμως και αυτήν να την εντάξει, βέβαια, στην Κομμουνιστική Βαλκανική Ομοσπονδία, με την παράλληλη, ασφαλώς, προϋπόθεση να τεθεί υπό τη Γιουγκοσλαβική κυριαρχία η «ανεξάρτητη» εκείνη Μακεδονία. Και ναι μεν, το 1948, σημειώθηκε ρήξη στις σχέσεις Τίτο- Κομμφορμ, από την επόμενη όμως ήδη χρονιά, τα Σκόπια, η πρωτεύουσα της τιτοϊκής λαϊκής Δημοκρατίας της «Μακεδονίας» (ή του Βαρδάρη), άρχισαν να προπαγανδίζουν- και σε τοπικό επίπεδο και σε διεθνές- τις θέσεις του αυθέντη τους. Η κατάσταση, εν συνεχεία, αυτή συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια του ψυχρού, λεγομένου, πολέμου, ενώ, τόσο η εμφύλια Γιουγκοσλαβική διαμάχη του 1991 όσο και η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, ένα χρόνο αργότερα, διευκόλυνε τους ιδεολογικούς απογόνους του Τίτο να ανακηρύξουν την ανεξαρτησία της δημοκρατίας των Σκοπίων.

Εν τω μεταξύ, και η Βουλγαρία, από πολιτική μεν άποψη, αναγνώρισε το κράτος των Σκοπίων ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», από εθνολογική όμως, όπως σημειώνει ο καθηγητής Κ. Βαβούσκος (περιοδ. *Τολμών*, τ.24, σ.30) «*ουδεμίαν Μακεδονίαν των Σκοπίων αναγνωρίζει (διότι τους Σλαβούς κατοίκους αυτής θεωρεί Βουλγάρους)*. Πράγματι, το σύγχρονον δόγμα του βουλγαρικού λαού, το οποίον κατηρήθη υπό ομάδος ακαδημαϊκών, καθηγητών Πανεπιστημίου και αντιστρατήγων ορίζει μεταξύ των άλλων και τα εξής: «*Η Ελλάς έχει ισχυρούς λόγους να αμφισβητή το όνομα της Μακεδονίας των (Σκοπίων)*. *Ανάμεσα εις την αρχαίαν Μακεδονίαν και την σύγχρονον Δημοκρατίαν δεν υπάρχει απολύτως καμμία εθνοτική, πολιτιστική, γλωσσική ακόμη και εδαφική διαδοχή*. *Πόλεις όπως η Φιλιππούπολις, η Αλεξάνδρεια και η Βαρδάτη έχουν ίσως περισσότερους λόγους από τα Σκόπια να αξιώνουν την κληρονομίαν του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. *Είναι [δε, εξ άλλου,] αναμφισβήτητον ότι αυτοίς δίδωμε τον ελληνικόν πολιτισμόν*».

Το ζήτημα, όντως, της δημιουργίας του κράτους των Σκοπιανών, εν μέρει, ίσως να μη μας εννοχλούσε, αν αυτοί δεν επέμεναν, κατά εντελώς ανιστόρητο τρόπο να κατηλεύονται το όνομα *Μακεδονία*, χρησιμοποιώντας το ως προμετωπίδα της χώρας τους. Και καθώς οι ιθύνοντες των Σκοπίων δεν μετέβαλαν στο ελάχιστο τη- σχετική με τη συγκεκριμένη πολιτική στάση- συμπεριφορά τους, συνάντησαν τη σύσσωμη αντίδραση του ελληνισμού, οφειλόμενη και στο εξής: στο ότι, δηλαδή, και ορισμένα άρθρα του σκοπιανού Συντάγματος χαρακτηρίζονται, επίσης από σαφείς αλτρωτικές και επεκτατικές προθέσεις. Έτσι, όπως τονίζει ο Στρατηγός Παντελής Γιαννακόπουλος (περιοδικό *Τολμών*, τ.24, σ.10-11), «*οι Σκοπιανοί δημιούργησαν το “Μακεδονικό” ζήτημα εκ του μη όντος. Το προέβαλλαν ως περιέχον διακαή πόθο και επιθυμία του λαού τους για την απελευθέρωση της δήθεν “μακεδονικής μειονότητας” της ... σκλαβωμένης από την Αιγαιακή (κατ' αυτούς), την Ελληνική, καθ' ημάς, Μακεδονία, και το λάνσαραν στη διεθνή αγορά τών καιροφυλακτούντων “κλεπταποδόχων, προστατών και μεταπρατών” ως αλτρωτική ιδεολογία που τελευταίως μεταπωλείται πάντα με σημαντικά κέρδη*. *Πράγματι, πρόκειται για μια καλά στημένη μηχανή, που αποσκοπεί στον έλεγχο του γαιοστρατηγικού χώρου της Μακεδονίας*. *Και αυτό μεταφράζεται σε χρήμα, πολύ χρήμα [...]*». Τα Σκόπια όμως κυρίως «*βαπτίσθηκαν*» ως το επίσημο προτεκτοράτο των Αμερικανών, οι οποίοι μπορούν από εκεί, με σύγχρονα ηλεκτρονικά μηχανήματα, να ελέγχουν τα πάντα» (Π. Γιαννακόπουλου, περιοδ. *Τολμών*, τ.32, σ.11).

Υπό τις συνθήκες, συνεπώς, αυτές, και παρά το ότι αγωνίστηκε η χώρα μας, ώστε να μην αναγνωρισθούν τα Σκόπια από τα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, γενικότερα από τη διεθνή κοινότητα με το όνομα «Μακεδονία», ένας αριθμός χωρών συνέχισε- παρά πάσα δεοντολογία, απορρέουσα από τα ιστορικά δεδομένα- να αποκαλεί το κράτος των Σκοπίων «*Μακεδονία*». Επιπλέον, το επίπλαστον τίτλου αυτό κρατίδιο, από τον Απρίλιο του 1993 έγινε δεκτό και στον ΟΗΕ με την συμβιβαστική ονομασία FYROM (= *Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας*). Και έως τα τέλη του ίδιου έτους, τα κράτη-μέλη της Ένωσης-εκτός

από τη χώρα μας και ορισμένες άλλες- δρομολόγησαν και διαδικασίες για σύναψη διπλωματικών σχέσεων με τα Σκόπια. Εξάλλου από τον Ιούλιο του 1992, η κατασκευασμένη αυτή σκοπιανή “Μακεδονία”, μη διαθέτοντας σημαία, άρχισε να χρησιμοποιεί ως σύμβολό της το δεκαεξάκτινο ηλιακό αστέρι που ανακάλυψε ο καθηγητής Μανόλης Ανδρόνικος στις αρχαίες Αιγές- Βεργίνα. Βέβαια, τον Σεπτέμβριο του 1995, η Αθήνα και τα Σκόπια υπέγραψαν τη λεγόμενη *ενδιάμεση συμφωνία*, με αποτέλεσμα η FYROM να τροποποιήσει τη σημαία της. Σύμφωνα ,ωστόσο, με τον Louchko Georgeuski, τον επικεφαλής της *Εσωτερικής «Μακεδονικής» Επαναστατικής Οργάνωσης (V.M.R.O.)*, του πλέον ισχυρού κόμματος των Σκοπιανών, οι τελευταίοι είχαν επιλέξει «*αυτό το σύμβολο κάτω από την πίεση [δήθεν] της διασποράς [τους], αλλά χωρίς καμιά κακή πρόθεση [!]. Οι Έλληνες [αφετέρου] δεν διαμαρτυρήθηκαν, παρά 8-10 μήνες αργότερα*», διευκρίνιζε ο Georgeuski και κατέληγε: «*αν[αντίθετα] είχαν διαμαρτυρηθεί από την αρχή*», το κράτος του θα είχε επιλέξει, ως σύμβολό του, ένα... λιοντάρι!!

Γαβριήλ Ν. Συντομόρου.